

SZOBOSZLAI GYÖRGY

Van-e hiteles politológiai magyarázat az 1998-as választás eredményeire?

A modern politikai akaratképzés elképzelhetetlen a szakértői tudás mobilizálása nélkül. Az igazi kérdés tehát nem az, hogy megjelenik-e a politikai döntésekben a szakértelem, hanem az, hogy ez miképpen szerveződik meg és hogyan válik a politikai döntési folyamatok részévé.¹ A politikai pártok sajátos értékrendekre épülve közelítik meg a szakpolitikákat is és válogatnak közöttük, miután a szakértelem sem mentes az érték-előfeltevésektől. A szaktudás ugyanis állandóan mozgó közeg, a kemény és a puha tudás határvonalai szüntelenül változnak. Különösen a társadalomra vonatkozó ismeretek terén tapasztalható a nagyfokú ideológiai befolyásolhatóság, az értékek esetleges uralkodóvá válása, ami már a szaktudományos objektivitást is megkérdőjelezi.

A fejlett polgári demokráciák elsősorban a szakbürokrácián belül biztosítják a szakértői tudást. Kiterjedt állami szakapparátusokban a jogalkalmazásban és a jogalkotási folyamatokban jelenik meg a szakmai alternatívák sokasága, amelyek közül a politikai döntéshozók az általuk preferált érdekek alapján választanak, illetőleg korábbi döntéseket korrigálnak. Maguk a politikai szervezetek is a szakmai tagoltságnak megfelelően szerveződnek, mintegy leképezik az állami közigazgatásban megjelenített tematikát. A tudás intézményes tagozódása azonban nem köti a politika világát, mivel a politikai döntést a szakértői tudás befolyásolja ugyan, de nem határozza meg.

Amikor a pártok programjaikat kialakítják, a mögöttük álló, ideológiaiilag elkötelezett szakértők által nagymértékben kötöttek, ami azt jelenti, hogy a politika tartalmát a pártban uralkodó, érdekkötött, szakmailag is megfogalmazott politikai törekvések határozzák meg.

Megfogalmazódik az a kérdés, hogy milyen súlya van a politikai programoknak a pártok választási szereplésében, vagyis hogy mivel magyarázható az egyik párt látványos sikere, a másik bukása vagy visszaesése?

A koalíció választási veresége nyilvánvalóan összefüggött azzal, hogy a szavazók számottevő része nem fogadta el a szocialista-liberális kormány társadalomképét és nem volt megelégedve a hatalomra került pártok eredményeivel, teljesítményeivel. Nem hiszem, hogy a pártok szakértőinek bármi köze is lenne a választási eredményekhez.

Csizmadia Ervin négy elemet említ a koalíció 1998-as választási vereségének magyarázatára: az elbizakodottságot, a rossz kampányt, a koalíció belüli rivalizálást és a jobboldali összefogás sikerét. Ezek mind valós okok lehetnek, legalábbis racionálisnak tűnnek, és valószínűleg nem állnak messze az igazságtól. Ezt a tényt nyugtázva a szerző másfelől közelíti meg a kérdést: azt a hipotézist fogalmazza meg, hogy a magyarországi választások kimenetelében kulcsszerepet játszottak a politikai agytrösztök, „pontosabban az agytrösztök kimutatható koncentrálódása a jobbközép pártok holdudvarában”, enélkül a jobboldal nem tudott volna ütőképese alternatívát állítani a hivatalban levő kormánnyal szemben.

Az állításnak már az első felét sem találom teljesen igazolhatónak, vagyis kételkedem abban, hogy az úgynevezett politikai agytrösztök a jobboldalom koncentrálódtak és hogy kulcsszerepet játszottak volna a választási eredményben.

A második állítást pedig végképp tarthatatlannak vélem, ugyanis kétféle, hogy az ütőképese alternatívát a jobbközép-jobboldali koalíció a szakértői stáboknak köszönheti. Ezzel szemben úgy gondolom, hogy a döntő elem politikai okokban és a mai magyar társadalom sajátos megosztottságaiban található meg, és a szakértők csak abban játszottak szerepet, hogy megalapozták a jobboldal számára a *célravezető politikai stratégia és viselkedés kereteit*. A bíráló alapvető tézise az, hogy egyfelől nem szabad misztifikálni a mai magyar politikában a szakértői szerep hatékonyságát, másfelől pedig a választást nem a jobboldali koalíció nyerte meg, hanem a balközép koalíció vesztette el. Akkor beszélhetnénk a jobboldal győzelmeéről, ha a társadalom meggyőző erejű politikai irányváltása következett volna be, erről azonban szó sincs. Ha a parlamenti háttérrel rendelkező pártokra leadott listás-preferenciális szavazatokat szemügyre vesszük, azt látjuk, hogy a hazai választók pártokhoz kötődése ad hoc jellegű.

Pártok	1990		1994		1998	
	szavazat	arány(%)	szavazat	arány(%)	szavazat	arány(%)
FIDESZ	439 649	8,95	379 344	7,02	1 340 826	29,48
FKGP	576 315	11,73	476 272	8,82	597 820	13,15
KDNP	317 278	6,46	379 523	7,02	104 892	2,31
MDF	1 214 359	24,73	633 770	11,74	127 118	2,80
MIÉP	-	-	85 737	1,59	248 901	5,47
MSZP	535 064	10,89	1 781 504	32,99	1 497 231	32,92
SZDSZ	1 050 799	21,39	1 065 889	19,74	344 352	7,57
Összesen	4 133 464	84,15	4 802 039	88,92	4 261 140	93,70

A számok azt mutatják, hogy választásról választásra nagymértékű a szavazók átáramlása a pártok között az 1990. évihez képest. Ez azt jelenti, hogy a választók keresik a nekik megfelelő pártot, és minden alkalommal az adott politikai szituáció szerint döntenek. Akár többszázszáz nagyságrendben is megváltoztatják szavazatukat, mivel az adott párthoz való kötődésük nem stabil, és a szavazásukat nem motiválják erős ideológiai elkötelezettségek. Ez azzal is összefüggésben van, hogy a társadalom szerkezetének átalakulása miatt a pólusok még nem alakultak ki markánsan, ez csak évtizedek múltán lesz megfigyelhető. Csupán a kisgazdapárt rendelkezik viszonylag állandó támogatottsággal, ami magyarázható a párt réteghomogenitásával és periferikus jellegével.

Le kell szögezni, hogy a jelenlegi pártstruktúrát alapul véve egyetlen párt csak kivételes körülmények között szeresheti meg a parlamenti mandátum-többséget, és ez a lehetőség is csak abból adódik, hogy a választási rendszer aránytalansági hajlama számottevő. Ha a mandátumok elosztása a listás támogatottságot követné, a párttáborok jelenlegi megoszlása alapján csak koalíciós kormány alakulhat. A kormányzás kérdése a mai választási rendszerben az egyéni kerületekben dől el, és ki-egyenlített erőviszonyok közepette ennek eredményei nagymértékben függenek a pártok közötti együttműködéstől, a visszalépésektől.

Ha az egyes párttáborok listás támogatottságát vizsgáljuk, azt látjuk, hogy nincs a választásoknak egyértelmű győztese. Ezt a tényt az mutatja meg világosan, hogy listás választások esetén, öt százalékos küszöb mellett ma olyan ötpárti parlamentünk lenne, amelyben a mandátumok megoszlása az alábbiak szerint alakulna (százalékban %): FIDESZ 33,16, FKGP 14,77, MIÉP 6,22, MSZP 37,30, SZDSZ 8,55. Ebben a felállásban a MIÉP támogatása nélkül tehát nem jöhetne létre a FIDESZ–FKGP koalíció. De nem kell ilyen messzire mennünk: a mai Fidesz–FKGP–MDF koalíció sem tudhatja maga mögött a ténylegesen szavazó választópolgárok többségét, mivel a három párt támogatóinak együttess aránya csupán 45,43 százalék. S ha ide is sorolnánk a KDNP-szavazókat, a többség akkor sem lenne meg. Azt persze nem tudjuk, hogy a parlamentbe nem jutott pártok szavazói egy kormány–ellenzék viszonylatban melyik oldalra állnának, ám feltételezhető, hogy mindenképpen a szélsőjobb oldali MIÉP lenne a mérleg nyelve és billentené át a kormányzati hatalmat a jelenlegi koalíció felé.

Mindéz azonban természetesen nem nélkülözi a spekulatív felhangokat. Mindössze arra utalok, hogy a választások megnyerésének kérdése nem egyértelmű a jelenlegi választási rendszerben. A mandátumok száma persze eldönti a kormányzás kérdését, de e mögött a pártok társadalmi támogatásától nem lehet eltekinteni.

Innen szemlélve a szakértői háttér kérdését, azt mondhatjuk, hogy a jobboldal kettős potenciális eséllyel indult a kormánnyal szemben: egyfelől hitelessé tudta tenni, hogy a kormány egyes területeken kifejezetten alulteljesített, másfelől pedig az erők egyesítésével felmutatta a kormányzásra való képességet. A FIDESZ és a kisgazdák szakértői ez utóbbi komponens fontosságát ismerték fel, és ami még ennél is fontosabb: a politikus vezetők belátták, hogy az együttműködéssel járó kényszerű ki-

sebb áldozatokat meg kell hozni ahhoz, hogy eséllyel induljanak a mandátumversenyben. Egyébként az erőviszonyok nagyon kiegyenlítettek voltak, és az döntött, hogy a szabaddemokraták elveszítették korábbi szavazótáboruk csaknem 70 százalékát. Nem kirívóan magas ez az elvándorlás eddigi rövid választástörténelmünkben,² de a liberálisok térvesztése eldöntötte a második fordulás MSZP–FIDESZ verseny végső kimenetelét. A választások igazi talánya voltaképpen az, hogy milyen mozgatói voltak annak, hogy az SZDSZ szavazói átvándoroltak a FIDESZ-hez. Úgy is fel lehet tenni azonban a kérdést: miért nem az MSZP-hez csatlakoztak a csalódott SZDSZ-szavazók? Ez utóbbi kérdésre a másodlagos választói preferenciák megadják a választ, de a mögöttes magyarázatokat a választói vonzódások önmagukban nem árulják el. A választók –valószínűleg „igazságtalanul” – a kormányzás sikereit az MSZP javára könyvelték el, a kudarcokért pedig az SZDSZ-t tették felelőssé.

Döntő komponens volt a választási eredményekben a Fidesz-FKGP viszony és a második fordulás választási együttműködés. Már a választások előestéjén is világosan érzékelhető volt, hogy a két párt fegyverszünetet kötött, és noha kerülték a koalíciónak még a lehetőségét is, programjaik összeegyeztethetőek voltak. A két párt a nyilvánosság előtt nem deklarált szövetséget kötött az első forduló után azzal, hogy a kisgazdák 82 egyéni választókerületben visszaléptették jelöltjeiket. Ha nem ezt teszik, bizonyos, hogy a FIDESZ nem képes megszerezni a mandátumelsőséget.³

Az itt kifejtettek miatt túlzottnak vélem a szakértőstáboknak tulajdonított meghatározó szerepet. Az kétségtelenül igaz, hogy a FIDESZ tudatosan törekedett a jobboldal integrátori szerepének betöltésére, ami az MDF 1994-es nagyarányú vereségét követően szinte tálcán kínálkozott. Ennek érdekében a párt markáns jobboldali fordulatot hajtott végre és látványosan elfordult a hagyományosan liberális értékektől. Ilyen például a népesedéspolitikai felfogás gyökeres átalakulása, vagy az állam és az egyház viszonyára vonatkozó nézetek radikális irányváltása.⁴ A FIDESZ térnyerését azonban nem az igen esetleges „think-tank”-jeinek, hanem jól összekovácsolódott, a parlamenti pártharcokban megedződött szűk politikusi gárdájának, egyénileg is igen felkészült, kommunikáció- és vitaképes vezető pártpolitikusaiknak köszönheti. A „konkrét helyzet konkrét elemzése” vezetett ahhoz a felismeréshez is, hogy a FIDESZ-nek szakítania kell a paternalista-pragmatista antalli-borosi örökséggel, mert a liberális túlsúlyú koalíció megválaszolatlanul hagyja a „nemzeti kis- és nagyburzsoázia” igényeit és az európai integrációval kapcsolatos súlyos identitási és gazdaságpolitikai kérdéseket. A törekvés kinyilvánítása, az elhatározás azonban önmagában kevés lett volna. Számos körülmény szerencsésen alakult a FIDESZ számára ahhoz, hogy a tudatosan felvállalt szerepet ténylegesen is be tudja tölteni. Ezek közül a következőket tartom meghatározónak.

1. A jobboldali pártszerkezet átalakulása. Az MDF-en belüli szakítás, a mérsékelt polgári szárny kiválása megpecsételte a párt sorsát, és nyilvánvalóvá vált, hogy a pártszakadás a parlamentből való kieséshez vezet. Nem kellett különösebb politológusi éleslátás annak felismeréséhez,

hogy az ideológiailag megtépzott, kormányzásban sikertelen, pártszakadással sújtott párt, amely ráadásul nem a centrumba igyekszik, hanem hiadat keres a radikális jobboldali csoportosulásokhoz, kevés esélyt hagy magának a parlamenti küszöb eléréséhez. Amikor a pártszakadás után már a közvélemény-kutatási eredmények is egyértelműen jelezték a hanyatlást, a szervezetileg túlélő párt a Fidesz-szel való beismerten alárendelt választási együttműködésbe menekült. Látni való ugyanis, hogy nem két egyenrangú párt kötött szövetséget, amit kifejezett a töredékszavazatok 2/3–1/3-os előzetes elosztása a FIDESZ javára. Az MDF-et ez az alárendelt együttműködés juttatta egyéni kerületi mandátumokhoz, ugyanakkor előre kódolta a párt listás vereségét. Az MDF pártérdekei szempontjából talán bölcsőbb lett volna, ha az MDNP-vel való kiegyezést keresve és választási szövetséget kötve a második fordulóra tartották volna fenn a polgári koalíció kialakítását a Fidesz-szel. A megfelelő vezetés hiányában az MDF eleve elveszítette versenyképességét a Fidesz-szel szemben.

A KDNP 1994-ben több szavazatot – igaz, mindössze 179 voks volt a különbség – és kettővel több mandátumot szerzett, mint a FIDESZ. A párt integrációs képessége azonban generációs jellege, a katolikus vallásúakhoz való erős kötődése és ideológiai zártsága miatt eleve igen korlátozott volt. A ciklus közbeni pártpolitikai események, a „belső ellenség” felfedezése, szisztematikus üldözése, majd kizárása végképp megpecsételte a párt sorsát. A markáns jobboldali ideológiai irányváltás miatt a KDNP maga morzsolta fel parlamenti képviselőjét, és a nevesítetten keresztény politikai irányzatot – ki tudja, milyen hosszú időre – diszkreditálta.

A FIDESZ egyik potenciális vetélytársa a jobbközép pólusfogalásban az FKGP volt. A kisgazdák történelmi beágyazottsága azonban önmagában kevés a szélesebb integráció megteremtéséhez. A bázis paraszti-falusi dominanciája, a premodern politikai nyelvezet, a párt antidemokratikus felépítése és működése, a pártvezér személyének populista attribútumai és harsány média-megnyilvánulásai elzárták az utat a másodlagos preferenciák elől. A modernizálási kísérletek hiányát csak szimptómaként jelezte az e pártban belül is végbement „kis szakadás”, a radikális populista ellenzék választásközeleli kiválása-kizárása.

A FIDESZ másik – talán igazi – riválisa az MDNP lehetett volna, de a pártnak – bár komoly szakértői holdudvar alakult ki körülötte – nem volt ideje a maga megszervezésére és nem rendelkezett olyan pénzügyi háttérrel sem, amit a FIDESZ két cikluson keresztül szívós munkával – máig nem tisztázott körülmények között – felhalmozott.

A szélsőjobboldali – nemzetiszocialista és zöld – mozgalmakkal azért nem kell foglalkoznunk, mert támogatottságuk a magyar történelmi jobboldali szubkultúrába ágyazódik. Létük elsősorban a társadalom anomias jelenségeiből táplálkozik, nem rendelkeznek kizárható bázissal, koalícióképtelenek, és ezért politikai integrálásra eleve alkalmatlanok, ami nem jelenti azt, hogy az általuk megfogalmazott kritika és parlamenti szerep elhanyagolható lenne.

Az itt röviden vázolt jobboldali pártpolitikai körképből okszerűen következik, hogy a FIDESZ dolga viszonylag egyszerű volt, ha nem is kön-

nyű: tartózkodnia kellett az integrációt veszélyeztető hibák elkövetésétől. Lényegesnek vélem – és egyetérték Csizmadia Ervinnel e tekintetben –, hogy a FIDESZ a koalíció pártjai közül elsősorban az SZDSZ-t vette célba. Felismerte, hogy az SZDSZ erendően nem balközép pártként vált sikeressé és elfogadottá és hogy a párt erős kötődései ellenére féloldalassá vált a Tölgyessy-szárny kiszorítása után. Az SZDSZ bázisának komoly részét képezte a vidék kispolgári-középosztályi-értelmiségi antiszocialista vonulata, amelynek politikai habitusa közelebb állott a FIDESZ szabadelvűségéhez, mint a doktriner liberalizmushoz. A Tocsik-botrány éppen a legérzékenyebb ponton, a politikai erkölcsi feddhetetlenség megingatásával találta el a pártot. Igaz ugyan, hogy az MSZP és az SZDSZ erős kötődésű értelmiségi holdudvara a Demokratikus Charta-mozgalomban fegyverszünetet kötött egymással, ez az SZDSZ vidéki bázisához nem hatott el, és a két párt eredeji szembenállását a kormányzás sem enyhítette. A közvélemény előtt a FIDESZ sikeresen hangsúlyozta alternatíva-jellegét az SZDSZ-szel szemben.

A FIDESZ az MSZP-vel szemben kevésbé offenzív taktikát választott, és akár tudatos, akár ösztönös volt ez a döntés, az egyedüli sikerrel kecsegtető megoldásnak bizonyult. Tanulva az MDF kudarcából, a FIDESZ-vezérkar mindenekelőtt szakított az éles antikommunista-antiszocialista retorikával, és igyekezett az MSZP-vel folytatott polémiát erkölcsi és szakpolitikai területre áthelyezni.

2. A kormányzás hibái. Ki-ki össze tudja állítani azt a listát, ami végül is a kormánykoalíció bukásában tetten érhető szerepet játszott. Itt csak közül jó néhányat megemlítek, ám részletes taglalásuknál fontosabbnak tartom azt kiemelni, hogy a kormány megelégedett a kétségtelen nagypolitikai sikerek hangsúlyozásával (makrogazdasági egyensúly, infláció, külföldi eladósodás, európai integráció, nemzetközi elismerés, NATO-csatlakozás stb.) és szinte vakon figyelmen kívül hagyta az elégedetlen és egyúttal politikailag aktív rétegek (elsősorban pedagógusok, vidéki alkalmazotti középrétegek, jövedelmileg leszakadt, a munkanélküliséggel fenyegetett szakmunkások stb.) érdekeit, elégedetlenségét, potenciálját. Egyértelműen politikai hibaként kezelhető a társadalmat erősen megosztó földkérdés napirendre tűzése, a bős-nagymarosi konfliktus hibás, egyoldalú kezelése, az SZDSZ-szel való kormányzati együttműködés megoldatlansága, és a pártpolitikai versengés hangsúlyozott bipolarizálása, a FIDESZ fő riválisként való megjelenítésével, a koalíciós alternatívák túl korai lezárásával és a kétpárti tévévita felvállalásával. E kérdések megítélése azonban nagyon különböző lehet és nem tudjuk, hogy melyiknek milyen súlyú szerepe volt – ha egyáltalán volt – a választási kudarc kialakulásában. A konkrét politikai balfogások elkerülhetők vagy enyhíthetőek lettek volna, ha nem párosulnak mélyebb gyökerű politikai stratégiai hibával, a programnélküliséggel. A „tartsuk a jó irányt” szlogen meghirdetése olyan körülmények között, amikor a szervezett bűnözés látványos megnyilvánulásai egymást követték, amikor az ellenzék egy sor komoly lépést helyezett kilátásba a kormányzás átalakítása és a gazdaságpolitika radikális korrekciója érdekében, több mint taktikai félresiklás. Arra utalt, hogy a koalíciós kormány valójában nem érzékel-

te vagy nem vette komolyan azokat a súlyos erkölcsi és intézményi deficiteket, amelyekre legalább részleges magyarázatot és korrekciós programot kellett volna adnia. E mögött az önkritikátlan politikai attitűd mögött valójában a szociáldemokrácia valóságos politikai szerepének tisztázatlansága húzódott meg, az a ellentmondás, hogy a szocialista túlsúlyú kormányzat egyoldalúan liberális gazdaságpolitikát hirdetett meg és annak egyoldalúságait meg sem kísérelte programszerűen kiigazítani. A látványos programnélküliség szembekerült egy jövőbe tekintő attitűddel, amely tartalmi összefüggéseitől függetlenül – az önhitelesítés erejével elsősorban az ingadozókat és a kormányzati mikro-ökonómiai teljesítményekkel szemben elégedetleneket vonzotta magához, anélkül, hogy a FIDESZ mellé állás különösebben erős identifikációt jelentett volna.

3. A katolikus egyház szerepe. A katolikus alsópapság nyilvánvalóan nem a szocialista-liberális koalíció mellett állt ki a kampány idején. Amennyiben egyáltalán megnyilvánult a politikai vitákban, és ezen nincs okunk sem csodálkozni, sem megütközni. A balközép értékrendet valló nem kifejezetten evangelizált rétegeket amúgy sem befolyásolja a szektás propaganda, sőt, az visszafelé is elszülhet. Újszerű volt azonban a rendszerváltás utáni politikai fejlődésünkben a katolikus főpapi közösség egyértelmű kiállása és kinyilvánított politikai támogatása a FIDESZ és – kisebb mértékben – az FKGP mellett. Mert miképpen lehet értékelni azt a körülményt, hogy a püspöki kar a híveket az esélyesek támogatására szólította fel, és arra agitálta őket, hogy a hibás politikai gyakorlat elutasításával a nép érdekeinek megfelelő programmal jelentkező pártokat támogassa? Az egyház fellépése jelezte, hogy a mérsékelt jobboldal Orbán Viktor vezetésével komoly erkölcsi és politikai támogatást élvez, és érdemes is a kormányzásra. Egyéb körülményekkel együtt ennek a faktornak nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk.

4. A hálózatok szerepe. Nem fogadom el a „think-tank” fogalom hazai alkalmazhatóságát. A szerzővel szemben úgy vélem, hogy a mai Magyarországon nem beszélhetünk intézményes „think-tank szféráról”, még csökevényes formában sem. A FIDESZt segíthette a Századvég Politikai Iskola égisze alatt megszervezett színvonalas kormányzati kutatás – amiért az iskola vezetője el is nyerte jól megérdemelt jutalmát –, mind ez azonban nem avatja az iskolát politológiai értelemben vett agytrösztlé. Nemcsak azért nem, mert az iskola jobbára egyszemélyes vállalkozásnak tekinthető, hanem mert egyáltalán nem integrált olyan általános politikai szakértői tudást, ami egyértelműen köthető a FIDESZ ideológiai irányváltásához és politikai öndefiníciójához. Azok a közvélemény-kutatások és választási előrejelzések, amelyek az iskola és a TÁRKI együttműködésében elkészültek, nyilván befolyásolták a szavazók egy részének, elsősorban a bizonytalanoknak a végső döntését, de nem inkább, mint a Szonda Ipsos felmérései és elemzései. A felmérések eredményeinek tálalása az írott és az elektronikus sajtóban már nem nélkülözi a tendenciózus elemeket. Ezen a ponton tetten érhető a Századvég Politikai Iskola–TÁRKI együttműködés politikai semlegességének hiánya, amit egy pártsemleges társadalomtudományi kutatói műhely nem engedhetne meg magának. Ezen a ponton – de csak ezen – találhatunk uta-

lásszerű hasonlóságot a politikai pártok mögött megszerveződő hagyományos „think-tank”-ek és a hazai agytröszt-kezdemények között.

A választásokban szerepet játszó intellektuális műhelyek közül a hivatkozott cikk kiemelt jelentőséget tulajdonít a Századvég Politikai Iskolának, de nem említi a többi párt mögött tevékenykedő hasonló szerepet betöltő intézményt, pedig ezeket is érdemes lenne áttekinteni a teljesség kedvéért, még akkor is, ha inkább a különbségeket lehetne hangsúlyozni, mint az azonosságokat. Az MSZP nem elhanyagolható eszmei bázissal rendelkezik a Politikatörténeti Alapítvány kutatói műhelyében, és hasonló kapcsolat fedezhető fel az SZDSZ és a Politikai Tanulmányok Intézete között is. Ezek a szervezetek eltérő jogi keretben működnek, és a referencia-párthoz kapcsolódásuk is igen különböző. A két utóbbi intézmény kifejezetten törekszik a többoldalú kötődésre és elhárítják a direkt pártpolitikai orientáció vádját, ugyanúgy, mint ahogy a választások előtt a Századvég Politikai Iskola is pártsemlegességét hangsúlyozta, nem túl meggyőző erővel.

Összegezve a fentieket az a meggyőződés, hogy a legfejlettebb polgári demokráciákban működő, a tudomány és a politika határán tevékenykedő agytrösztök a hazai politikai folyamatokban még nem jelentek meg. A társadalomtudományokkal foglalkozók tapasztalataim szerint nem rejtik el politikai értékpreferenciáikat, és némelyikük nyíltan is politikai karriert vállal, ha időlegesen is. A nagy többség azonban – az értékek, vagy akár a szakértői kapcsolatok vállalása mellett is – igyekszik távolságot tartani a napi politikai csatározások világától, és ebben leginkább az értéksemlegesség hangsúlyozása segíti őket. A politikai publicisztikai elemzések és a politikai stratégia építését segítő politikai analízisek általában magányos kutatói teljesítmények, és nem beszélhetünk arról, hogy az egyetemi oktatás és a tudományos kutatás prominens szereplői jól körülhatárolható, ideológiailag elkülönült intézményekbe, think-tank-ekbe tömörülnek. Ez nem is látszik könnyen kialakítható alternatívának, mert nincsenek meg a legális pénzügyi finanszírozási feltételei. A tudományos igényű politikai stratégiai elemzés mint tartós tevékenység drága vállalkozás, ma jószerevével meghaladja a nagy pártok teherbíró képességét is. Arról nem is beszélve, hogy az intézményesen független agytrösztök finanszírozása a pártok mögötti magángazdaságtól várható el, ennek feltételei azonban nálunk kialakulatlanok. Járhatóbb és követendőbb megoldásnak látszik a német minta meghonosítása: a pártok tudományos műhelyeinek alapítványi keretek közötti működtetése költségvetési forrásokból. Ennek hiánya különösen akkor látszik világosan, amikor az egyik intézmény rejtett, nyilvánosan nem ellenőrizhető forrásokból támogatást élvez, a rivális párt intellektuális bázisát pedig megfosztják legális költségvetési forrásaitól, ellehetetlenítve kutatási tevékenységét.

JEGYZETEK

- ¹ Ez az írás hozzászólás Csizmadia Ervin: *Párok és agytrösztök. Think-tank szervezetek Nyugat-Európában és Magyarországon* c. tanulmányához, ám nem elsősorban a szerző egyes részmegállapításaival és a think-tank-ek elméleti kérdéseivel kapcsolatban kifejtett nézeteivel kíván polemizálni, hanem a cikkben felvetett néhány – a hazai választási eredmények magyarázatára utaló – hipotézisre reflektál.
- ² Az MDF 1994-ben elvesztette korábbi tábora 47%-át, a FIDESZ szavazótábora pedig 1998-ra az előző ciklushoz képest több mint 3,5-szeresére duzzadt; az MSZP szavazótábora 1994-re növekedett több mint háromszorosára.
- ³ A FIDESZ lényegesen több egyéni kerületi mandátumot szerzett, mint az MSZP (90 v. 54), de a két párt közötti – az MSZP első fordulás preferenciális győzelme következtében – mindössze 14 mandátumkülönbség alakult ki a végső kiosztáskor (148 v. 134). Ez azt jelenti, hogy 8 egyéni kerületi mandátum elhódítása esetén az MSZP nyerte volna el a kormányalakítási megbízást. A szoros eredmény átbillenése a FIDESZ javára egyértelműen a kiszáradt visszalépésével magyarázható. A kiszáradt nélkül semmiképpen nem lehetett volna kormányt alakítani, mert listás eredményük alapján ők a mérleg nyelve. Ha azonban nem döntenek a nagyarányú visszalépések mellett, az MSZP nyerte volna meg a választásokat, és ez a körülmény – ha nem is ők alakítanak kormányt – döntően befolyásolná a kormányzati viszonyokat.
- ⁴ Emlékeztető idézem itt azt a gúnyos rigmust, amelyet korábban FIDESZ-aktivisták skandáltak a jobboldali-populista népcsedéspolitikai elképzelésekre: „Fekete Gyula agyalágyula: fogjik a magyar.”

